

УДК: 159.9.072.432

© Свинаренко Ю.В., 2016 р.

orcid.org/0000-0002-9358-963X

dx.doi.org/10.5281/zenodo.44826

Ю.В. Свинаренко
Національний університет
імені В.Н. Каразіна, м. Харків

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДІВЧАТ З РІЗНИМ ТИПОМ ПРИХИЛЬНОСТІ ДО ПАРТНЕРА

Стаття присвячена дослідженню характерологічних особливостей особистості дівчат з різним типом прихильності до партнера. Дослідницьку вибірку склали дівчата у віці ранньої дорослості та юності, в яких було встановлено чотири можливих типи прихильності: «Автономія», «Надзалежність», «Псевдоавтономія» і «Дезорієнтованість». Результати свідчать, що між групами дівчат з порушеними типами прихильності є значимі відмінності у вираженості характерологічних особливостей.

Ключові слова: тип прихильності, характер.

Ю.В. Свинаренко

ХАРАКТЕРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ДЕВУШЕК С РАЗНЫМ ТИПОМ ПРИВЯЗАННОСТИ К ПАРТНЕРУ

Статья посвящена исследованию характерологических особенностей личности девушек с разным типом привязанности к партнеру. Исследовательскую выборку составили девушки в возрасте ранней зрелости и юности, у которых было установлено четыре возможных типа привязанности: «Автономия», «Сверхзависимость», «Псевдоавтономия» и «Дезориентированность». Результаты свидетельствуют, что между группами девушек с нарушенными типами привязанности есть значимые различия в выраженности характерологических особенностей.

Ключевые слова: тип привязанности, характер.

Y.V. Swinarenko

CHARACTEROLOGICAL PERSONALITY CHARACTERISTICS OF GIRLS WITH DIFFERENT TYPE OF ATTACHMENT TO A PARTNER

The article investigates the character traits of personality girls with different type of attachment to a partner. Study sample included women aged youth and early adulthood, which was established four possible types of affection: "Autonomy", "Overdependence", "Pseudoautonomy" and "Disorientation". The results show that among the groups of girls with broken attachment types there are significant differences in the expression of character traits.

Keywords: attachment style, character.

Постановка проблеми. Незважаючи на тривалу історію вивчення, починаючи з часів античності і до сьогодні, проблема дефініції характеру є спірною і неоднозначною в психології. Характер є одним з найважливіших понять в психологічній науці, яке актуальне як для теоретичних підходів і концепцій психології, так і для практичних областей психології, психологічного консультування та психотерапії. Традиція розуміння характеру у вітчизняній і зарубіжній психології має ряд істотних відмінностей.

У вітчизняній психологічній літературі другої половини ХХ ст. проблемам характеру традиційно приділялася велика увага. Такі дослідники, як П.Ф. Лесгафт, М.Д. Левітов, О.Ф. Лазурський, В.М. М'ясищев, О.Г. Ковальов, В.С. Мерлін, Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн та ін., всебічно розглянули різні проблеми, пов'язані з ним. Було визначено розуміння сутності характеру, викладені погляди на його структуру, вивчений процес його формування, досліджувався його знаходження в структурі особистості, виявлено роль індивідуального і типового, зроблені спроби класифікації. Характер розумівся як компонент особистості. На жаль, в даний час недостатньо приділяється уваги проблемі характеру в дослідженнях у пострадянському просторі [1; 2; 8].

Проблема характеру, безсумнівно, є однією з центральних у психології особистості. Наявність у людини глибоких базових внутрішніх структур, що визначають його поведінку, є практично незаперечним фактом в психології. Важко знайти психологічний напрям або школу, який не приділив би проблемі характеру значної уваги. Спектр досліджень з проблеми характеру спочатку був досить широкий: від теоретичних класичних досліджень характеру (Дж.Д. Мілль, В. Вундт, Ф. Полан, Л. Клагес, А. Пфендер, З. Фрейд, К.-Г. Юнг, В. Райх, У. МакДугалл, А. Адлер, О. Лоуен, В. Штерн, Г. Оллпорт, Е. Шостром, Е. Фромм, Е. Шпрангер, Ф. Лерш та ін.) до безпосередньо практичних розробок, наприклад, присвячених зв'язку рис характеру із зовнішніми експресивними проявами особистості, її мімікою, пантомімікою, голосом, почерком (Л. Клагес, Р. Мей, Ф. Оллпорт, Л. Уолкер, Ф. Санфорд, М. Самуелс, Л. Рейтер, Е. Міра-і-Лопес, Е. Брунвік і т.д.). Говорячи про характер особистості, зазвичай розуміють сукупність стійких індивідуальних проявів особистості, що забезпечують визначеність її поведінки і ставлення до навколишнього. У перекладі з грецької слово характер означає карбування, печатка [8].

У широкому сенсі термін особистість включає в себе такі поняття, як характер, темперамент і здібності, відповідні її трьом приватним аспектам. Але якщо терміни здібності – як закріплена в індивіді системі узагальнених психічних діяльностей – і темперамент – як сукупність інди-

відуальних особливостей особистості, характеризуючих динамічні аспекти її психічних процесів – мають більш-менш ясне і однозначне тлумачення, то з терміном характер справа йде набагато складніше [1; 2].

Довгий час все, що в особистості не вдавалося пояснити ні здібностями, ні темпераментом, називалося характером. У цілому, говорячи про характер, зазвичай мають на увазі якусь систему, сукупність стійких індивідуальних особливостей особистості, визначають її якісну своєрідність як цілісності і виявляється в її поведінці. З поняттям характер, пов'язані, в першу чергу, два наступних аспекти.

З одного боку, характер – це якась система, сукупність стійких індивідуальних особливостей особистості та її структури, що дає можливість розглядати проблеми типології характеру. З іншого, характер – це одна з властивостей цілісної особистості, що виражає сутнісну своєрідність цієї цілісності. Проблема характеру в психології - це і проблема того, що робить особистість цілісною. Перш за все, поняття характеру є синонімом наявності в поведінці цілісності, тобто наявності цілісної особистості [1; 2].

Свого часу Н.Д.Левітовим, зокрема, у статті «Проблеми характеру в сучасній психології», були розглянуті причини того, що в зарубіжній психологічній науці термін характер не є загальноприйнятим. Однією з причин, на його думку, є «тенденція ототожнювати характер з особистістю», що зробило термін характер непопулярним у відповідній науковій літературі.

Недостатня кількість сучасних досліджень проблеми характеру призвело до слабкої диференціації понять «властивість особистості» та «риса характеру», визначення місця характеру в структурі особистості і його взаємозв'язку з особистістю. Підхід до розуміння характеру як цілісного, інтегративного феномена, як системи є актуальним [1; 2; 8].

У своїх роботах американський психоаналітик Джонсон представляє інтегрований підхід до розуміння характеру, в основі якого лежить психоаналітична парадигма. Це виправдано тим, що психоаналітична психологія розвитку сьогодні широко застосована в психотерапевтичній практиці. Вихідною точкою діагностики та класифікації типів характеру в сучасних зарубіжних дослідженнях цієї проблеми є система класифікації Diagnostic and Statistic Manual, 1994 (DSM-IV-R Керівництво з діагностики і статистики психічних порушень). Джонсон вказує на схожість сучасного характер-аналітичного підходу і DSM-IV-R [9].

Використовувана в даний час Американською психіатричною асоціацією система класифікації DSM-IV-R є революційною класифікацією розладів особистості. Система визначення типу особистості та характеру в методиці Олдхема та Морріса включає в себе чотирнадцятеро типів: сумлінний, самовпевнений, драматичний, пильний, діяльний, відданий, само-

тній, гультайський, чутливий, ідеосинкратичний, авантюрний, альтруїстичний, агресивний, серйозний. Дана типологія вибудована виходячи з класифікації особистісних розладів DSM-IV-R. Методика дозволяє побудувати індивідуальний профіль особистості, з урахуванням сили вираженості кожного з чотирнадцяти особистісних типів. Говорити про можливий особистісний розлад у людини можна лише при максимальній вираженості одного з особистісних типів. Тому методика «Автопортрет особистості» Олдхема та Морріса є вдалим інструментом у спробі дослідження характерологічних особливостей при різних типах прихильності до партнера [6; 8].

Зауважимо, що характер, у свою чергу, виявляється реалізується в особливостях міжособистісних відносин, побудові партнерських стосунків, відносин психологічної інтимності.

Романтичні і любовні відносини в дорослому віці є відносинами прихильності. Терміном «прихильність» позначається різновид міжособистісних стосунків, заснованих на потребі у психологічній безпеці, які встановлюються в результаті тривалої взаємодії і відрізняються вибірковістю, емоційністю і відносною стійкістю. Якість прихильності має типологічні особливості, які виражаються в стійкому стилі мислення, стилі вираження почуттів та поведінки в ситуаціях міжособистісного спілкування. На думку ряду авторів (R.C. Fraley, K. Brennan, K. Bartholomew, Т.В. Казанцева), тип прихильності визначається двома незалежними соціально-психологічними установками - прагнення до залежності і прагнення до незалежності від найближчого оточення. На основі прийняття або неприйняття цих установок виділено чотири типи прихильності: автономний тип, надзалежний тип, псевдоавтономний тип і дезорієнтований [3; 4; 9].

Мета нашого дослідження – виявлення характерологічних особливостей особистості дівчат з різним типом прихильності до партнера.

У дослідженні брали участь 122 дівчини віком від 19 до 23 років. За соціальним статусом всі випробовувані були студентками харківських вузів. За сімейним станом всі випробовувані (100% вибірки) були незаміжні і не мали дітей. Для участі в дослідженні були відібрані дівчата з досвідом (вдалим чи невдалим за суб'єктивною шкалою) близьких стосунків з партнером.

Були використані наступні методи:

1. Тест «Автопортрет особистості», Джен М. Олдхем, Луї Б. Морріс;
2. «Досвід близьких відносин» (ECR-R) (Кочарян А.С., Фролова Є.В., Такмакова М.Ю.).

Математико-статистична обробка результатів проводилася за допомогою непараметричного критерію Краскела-Уоллеса для встановлення значущих відмінностей між не пов'язаними вибірками.

Отримані результати та висновки. На основі даних опитувальника «Досвід близьких відносин» в дослідницькій вибірці (122 випробовуваних) було виділено 4 групи дівчат з різними типами прихильності: тип прихильності автономія – 42 дівчини; тип прихильності псевдоавтономія – 25 дівчат, дезорієнтованість – 27 дівчат, надзалежність – 28 дівчат. Значущі відмінності між групами дівчат з різним стилем прихильності були виявлені за кількома типами характеру: самотній, ідеосинкратичний, гультайський, самовідданий.

Виділені типи характеру найбільш представлені в групах з деструктивним типом прихильності – псевдоавтономія, дезорієнтованість та надзалежність. Для типу прихильності свержзалежність властивий тип характеру (за класифікацією методики Олдхем і Морріс) альтруїстичний. Для типу прихильності псевдоавтономія властиві типи характеру (за класифікацією методики Олдхем і Морріс) ідіосинкратичний та гультайський. Для типу прихильності дезорієнтованість властивий тип характеру (за класифікацією методики Олдхем і Морріс) самотній. Для типу прихильності автономія (що сприймається конструктивним) не було виявлено значимо вираженого типу характеру.

Розглянемо більш детально співвідношення типом прихильності та характером. Зауважимо, що ми розглядаємо значиму вираженість характерів та їх значиму відмінність між стилями прихильності. Тобто, ми не мали за мету будувати характерологічний профіль для різних типів прихильності, а виявили значимі відмінності у характерологічних особливостях.

Отже, надзалежність – тип прихильності, при якому особистість визнає факт залежності в близьких стосунках, проте заперечує незалежність, як свою так і партнера. Це тривожно-маніпулятивна, симбіотична форма стосунків. Виражений при цьому деструктивному типі прихильності характер – альтруїстичний (самовідданість). Він проявляється у незначимості власних потреб та бажань порівняно з іншими. Альтруїсти з великим задоволенням віддають у стосунках більше, ніж отримують. При цьому увага та піклування вони сприймають травматично. Це призводить до нерівноцінних відносин, постійно присутнє відчуття, що вони не варті цієї уваги та любові з боку партнера. Особистісний розлад для цього типу характеру – самоприниження.

Псевдоавтономія – тип прихильності, при якому особистість не сприймає жодної форми залежності і перебільшує значення незалежності; характеризується дистанціюванням і демонстративною самовідданістю.

Виражений при цьому деструктивному типі прихильності характер – гультяйський (святково-дозвільний) та ідіосинкратичний. Гультяйський тип проявляється в першу чергу у надцінності особистісної свободи. Власні бажання та потреби для таких людей стоять на першому місці, лише у разі наявності вільного часу від власних справ своїх інтересів вони виконують соціальні обов'язки та допомагають іншим. Вони надзвичайно захищають власну свободу, свій вільний час, свій комфорт та радості життя. Звісно, це відображається на стосунках: суб'єктивне відчуття тиску на власні дії та свободу з боку партнера є для них болісним та нестерпним. Особистісний розлад для цього типу характеру – пасивно-агресивний. Ідіосинкратичний тип проявляється у неординарності, незалежності та ексцентричності особистості. Вони живуть у своєму ритмі, прагнуть проявити свою унікальність, геніальність, при цьому орієнтовані на себе, власні переживання. Емоційно близькі стосунки не представляють особливої цінності. До того ж для них звична виключна спостережливість, тонка чуйність до переживань інших, велике значення має реакція інших на їх особистість. Саме в огляді на реакцію оточуючих вони є уразливими. Особистісний розлад для цього типу характеру – шизопатія.

Дезорієнтованість – тип прихильності, що формується у особистості з негативною установкою як на взаємозалежність, так і на самодостатність. Пасивно-безпорадний тип стосунків, в яких ні сам індивід, ні його партнери не здатні вплинути на реалізацію його потреб в афіліації і в індивідуалізації. Виражений при цьому деструктивному типі прихильності характер – самотній (відлюдник). Він проявляється у відсутності потреби в близькому спілкуванні з іншими. Вони емоційно ізольовані від інших, не мають особливої потреби в стосунках психологічної інтимності, чуттєвих задоволень від стосунків. Чуттєвість та емоційна реактивність у стосунках підмінюється відчуженістю та підозрілістю. Особистісний розлад для цього типу характеру – шизоїдний.

Автономія – тип прихильності, що визначається у людей, що сприймають взаємозалежність і усвідомлюють при цьому свою самодостатність. Це добровільна, комфортна, саморегулююча форма залежності людини, що реалізує потреби як в афіліації, так і в індивідуалізації. За цим типом прихильності не було виявлено статистично значимих відмінностей у вираженості характерів.

Література

1. Бердникова А.А. К проблеме разобщенности подходов в современных исследованиях характера / А.А. Бердникова // Знание. Понимание. Умение. — 2012. — № 2. — С. 290-292.

2.Бердникова А. А. Обзор развития представлений о характере отечественными психологами середины и конца XX века: его понимание и структура / А.А. Бердникова // Научные труды МосГУ. Вып. — 2010. — 21. — С. 143-147.

3.Боулби Дж. Привязанность / Боулби Дж.; пер. с англ. — М.: Гардарики, 2003. — 447 с.

4.Григорова Т.П. Деструктивная привязанность к партнеру во взрослом возрасте и совладание с ее проявлениями: автореф. дис. ...канд. психол. н. / Григорова Т.П. — Кострома, 2015. — 27 с.

5.Джонсон С.М. Психотерапия характера. Методическое пособие для слушателей курса «Психотерапия» / Джонсон С.М.; пер. с англ. — М.: Центр психологической культуры, 2001. — 356 с.

6.Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе / Мак-Вильямс Н.; пер. с англ. — М.: Независимая фирма "Класс", 1998. — 480 с.

7.Олдхэм Д.М. Узнай себя. Автопортрет вашей личности / Олдхэм Д.М., Моррис Л.Б.; пер. с англ. — М: Вече. — 539 с.

8.Райгородский Д.Я. Психология и психоанализ характера / Д.Я. Райгородский / Хрестоматия по психологии и типологии характеров. — Самара: Издательский Дом «Бахрах-М», 2002. — 640 с.

9.Такмакова М.Ю. Вплив стилю прихильності на особливості побудовання міжособистісних стосунків у дівчат /М.Ю. Такмакова // Международный научный периодический журнал “Фундаментальные и прикладные исследования в практиках ведущих научных школ”. — 2014. — № 5. — С. 217-230. Режим доступа: <http://fund-issled-intern.esrae.ru>.